

PASPOORT.

Wij, Consul der Fransche Republiek, belast met het Koninklyk
Grieksche, Vice Consulaat te Johannesburg, verzoeken
de civiele en militaire autoriteiten der Zuid Afrikaansche Republiek en der
met Griekenland, bevriende en verbonden
mogendheden om vrij te laten passeeren.

De Heer Constantinou Haralambos Titides

Geboren te Athenes

Wonende te Johannesburg

en hem in geval van nood elken bijstand en bescherming te verleen.

Dit Paspoort is geldig voor den tijd van twaalf maanden en is uitgereikt op
vertoon van de noodige papieren

Johannesburg den 8 October 1899

De Consul der Fransche Republiek

I. Οι Έλληνες στη διασπορά

Πάντα ταξίδευαν οι Έλληνες... Από τους αρχαίους χρόνους μέχρι σήμερα έφευγαν από τον τόπο τους, πήγαιναν σε άλλες χώρες και εκεί ρίζωναν. Στην αρχαιότητα ίδρυσαν καινούριες πόλεις, στα νεότερα χρόνια παροικίες. Οι λόγοι αυτής της μετακίνησης ήταν και είναι πολλοί... οικονομικοί, πολιτικοί, πόλεμοι, περιέργεια, αγάπη για την περιπέτεια.

Από τον όγδοο αιώνα μέχρι το τέλος του έκτου αιώνα π. Χ. οι Έλληνες με τα πλοία τους έφτασαν στα παράλια του Εύξεινου Πόντου, της Ισπανίας και της Κυρηναικής (Λιβύης) για να ανταλλάξουν τα προϊόντα τους.

Εκεί ίδρυσαν αποικίες, μετέδωσαν τον ελληνικό τρόπο ζωής και στοιχεία του ελληνικού πολιτισμού (αλφάβητο, τέχνη, νομίσματα). Με τον καιρό επηρεάστηκαν και αυτοί από τους λαούς που γνώρισαν.

Η παραμονή τους όμως στις αποικίες, τους βοήθησε να καταλάβουν ότι όλοι μαζί αποτελούσαν ένα λαό, τον ελληνικό, με κοινή καταγωγή, γλώσσα και παραδόσεις.

Στα αρχαία χρόνια το ασφαλέστερο μέσο μετακίνησης ήταν το πλοίο. Τα ελληνικά καράβια διέσχισαν όλο τον τότε γνωστό κόσμο. Αυτά χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι Έλληνες ως μέσο μετακίνησης.

Στα νεότερα χρόνια, την εποχή της μεγάλης υπερατλαντικής μετανάστευσης, πάλι με καράβια ταξίδευαν οι Έλληνες στις Ηνωμένες Πολιτείες, στον Καναδά και στην Αυστραλία. Ένα ταξίδι που διαρκούσε εβδομάδες.

Στις φωτογραφίες της σελίδας μπορεί κανείς να συγκρίνει τις τριήρεις των αρχαίων Ελλήνων με τα υπερωκεάνια που μετέφεραν τους

Καράβι από την αρχαία Ελλάδα.

Μέχρι τη δεκαετία του 1960 το μεταφορικό μέσο που χρησιμοποιούσαν οι Έλληνες για να πάνε στον Καναδά, στις ΗΠΑ, στην Αυστραλία ήταν το καράβι. Το ταξίδι κρατούσε βδομάδες ολόκληρες. Στη φωτογραφία το καράβι «Νέα Ελλάς» που πήγε πολλούς Έλληνες στον Καναδά. Ένα άλλο καράβι, που πήγε επίσης πολλούς Έλληνες στην Αυστραλία ήταν το «Κυρήνεια».

Έλληνες στις Ηνωμένες Πολιτείες, στην Αυστραλία και στον Καναδά. Αργότερα, στη δεκαετία του 1970, θα χρησιμοποιηθεί το αεροπλάνο. Οι μετανάστες που πηγαίνουν μεταπολεμικά στην Ευρώπη χρησιμοποιούν το τρένο.

Γιατί μεταναστεύουν οι Έλληνες;

Το φαινόμενο της μετακίνησης από τη μια χώρα στην άλλη στα νεότερα χρόνια είναι γνωστό με τον όρο μετανάστευση. Οι λόγοι της μετανάστευσης είναι κυρίως οικονομικοί, αλλά μερικές φορές και πολιτικοί.

Οι Έλληνες μεταναστεύουν κατά χιλιάδες στα νεότερα χρόνια και πηγαίνουν παντού: Αμερική, Αυστραλία, Καναδά, Ευρώπη, Αφρική, Ασία...

Να μερικοί από τους λόγους που έσπρωχναν τους Έλληνες να μεταναστεύουν:

α) Οικονομικοί λόγοι:

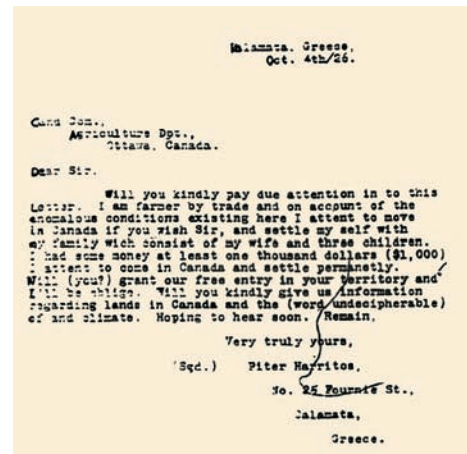
Η φτώχεια ήταν η κύρια αιτία της μετανάστευσης. Ιδιαίτερα υπέφεραν οι αγροτικές περιοχές της Ελλάδας με τις κακές σοδειές. Στις πόλεις η ανεργία ήταν ένας άλλος λόγος για την μετανάστευση. Έτσι πολλοί Έλληνες αποφάσισαν να ξενιτευτούν για ένα καλύτερο αύριο. Συνήθως, πριν το μεγάλο ταξίδι, συγγενείς και φίλοι μαζεύονταν για να αποχαιρετήσουν τα αγαπημένα τους πρόσωπα.

β) Πολιτικοί και κοινωνικοί λόγοι:

Οι ορεινές περιοχές της Ελλάδας γνώρισαν δύσκολες μέρες μετά τους πολέμους. Η γερμανική κατοχή και ο εμφύλιος πόλεμος που ακολούθησε προκάλεσαν μεγάλες καταστροφές στην Ελλάδα. Τα πολιτικά, τα κοινωνικά και τα οικονομικά προβλήματα αυτής της περιόδου ανάγκασαν χιλιάδες Έλληνες να ξενιτευτούν.

γ) Εθνικές καταστροφές:

Τέτοιες καταστροφές ήταν η Μικρασιατική το 1922, οπότε ο ελληνικός πληθυσμός της Μικράς Ασίας εκδιώχτηκε οριστικά από τη γη στην οποία ζούσε από τα αρχαία χρόνια και η τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974. Πολλοί από τους Μικρασιάτες που ήλθαν στην Ελλάδα το '22, μετανάστευσαν στην Αμερική, τον Καναδά και την Αυστραλία. Μικρότερο μεταναστευτικό ρεύμα παρατηρήθηκε και μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο.

Επιστολή Έλληνα γεωργού, ημερομηνίας 4 Οκτωβρίου 1926, που ζητά από τις канаδικές αρχές να του επιτρέψουν να μεταναστεύσει στον Καναδά.

Αποχαιρετιστήριο γεύμα κάπου στην Ελλάδα (1930, National Archives of Canada).

Οι ελληνικές παραιοκίες της διασποράς: Οδοιπορικό τεσσάρων αιώνων

Στην ελληνική διασπορά διακρίνουμε δύο ειδών παραιοκίες: τις ιστορικές παραιοκίες και τις μεταναστευτικές. Ιστορικές παραιοκίες είναι αυτές που υπήρχαν από την εποχή της τουρκοκρατίας, ενώ μερικές έχουν κάποιο είδος συνέχειας από τα αρχαία χρόνια. Τέτοιες είναι για παράδειγμα οι ελληνικές παραιοκίες στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και κυρίως γύρω από τη Μαύρη Θάλασσα, οι παραιοκίες στην Αίγυπτο και σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες καθώς και η ελληνική μειονότητα στην Τουρκία. Μεταναστευτικές παραιοκίες είναι αυτές που δημιουργήθηκαν στα νεότερα χρόνια, μετά την ελληνική ανεξαρτησία. Τέτοιες είναι οι παραιοκίες των Ηνωμένων Πολιτειών, της Αυστραλίας, του Καναδά και της Αφρικής.

1.1 Ιστορικές παραιοκίες

Μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως (1453) ένας αριθμός Ελλήνων φεύγει από τις τουρκοκρατούμενες περιοχές προς τις χώρες της Δύσης. Στο τέλος του 18ου αιώνα συναντούμε δεκάδες ελληνικές παραιοκίες στην Ευρώπη. Στις διάφορες ευρωπαϊκές πόλεις ακμάζουν ελληνικές επιχειρήσεις και οι Έλληνες έμποροι δημιουργούν δίκτυα συνεργασίας μεταξύ τους. Στις ίδιες πόλεις σταδιοδρομούν τεχνίτες και λόγιοι.

Άγιος Γεώργιος Βενετίας.

Οι παροικίες στη Δυτική και Κεντρική Ευρώπη

Σημαντικές ελληνικές παροικίες συναντούμε στη Βενετία, στο Λιβόρνο, στη Νάπολη και κάποιες άλλες ιταλικές πόλεις. Το 1539 κτίστηκε στη Βενετία η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου. Στην ίδια πόλη λειτούργησε επίσης ελληνικό σχολείο και ελληνικά τυπογραφεία. Στα τυπογραφεία αυτά τυπώθηκαν εκατοντάδες ελληνικά βιβλία.

Αξιόλογες ελληνικές παροικίες έχουμε επίσης στη Γαλλία και στην Ολλανδία. Στη Γαλλία σημαντικές ήταν οι παροικίες του Παρισιού και της Μασσαλίας. Στην Ολλανδία αξιόλογη ήταν η παροικία του Άμστερνταμ. Στις δύο αυτές πόλεις έζησαν πολλοί Έλληνες λόγιοι, ο πιο σημαντικός από τους οποίους ήταν ο Αδαμάντιος Κοραΐς (1748-1833) ο οποίος έζησε στο Άμστερνταμ. Ο Κοραΐς θεωρείται ο κυριότερος εκπρόσωπος του ελληνικού διαφωτισμού. Προσπάθησε να μεταδώσει στους Έλληνες τα επιτεύγματα του ευρωπαϊκού πολιτισμού και να τους προετοιμάσει για τον αγώνα της ελευθερίας.

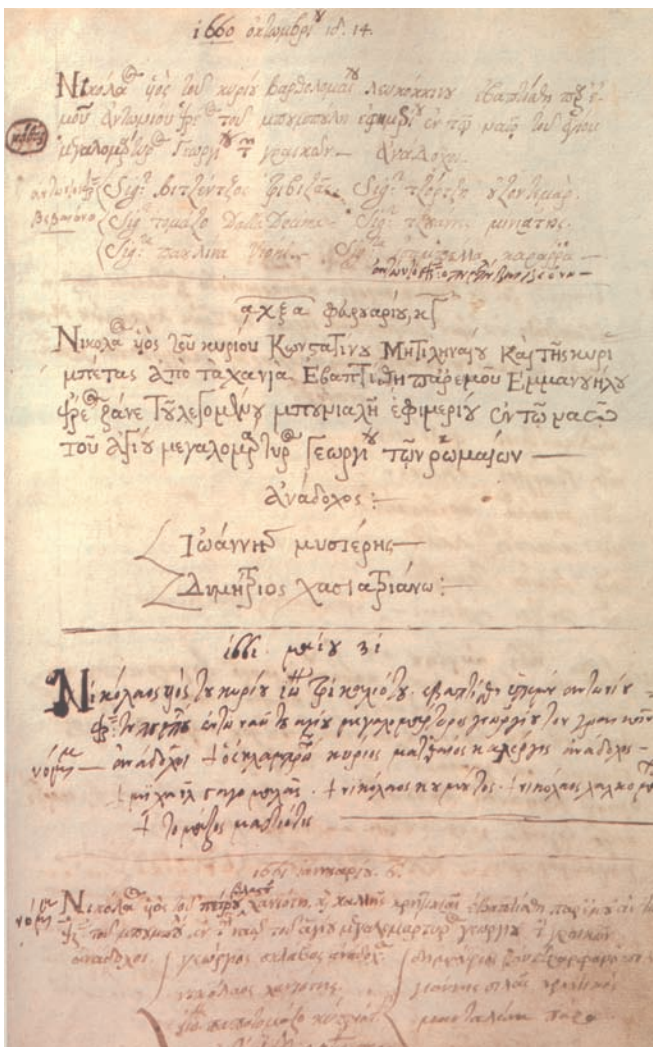
Ο Αδαμάντιος Κοραΐς.
(Σμύρνη 1748-Παρίσι 1833).

Η Ελληνική Κοινότητα της Τεργέστης και το Palazzo του Δημητρίου Καρτσιώτη.

Εξέδωσε κείμενα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων και πολιτικά φυλλάδια ενώ εργάστηκε για την ανάπτυξη της ελληνικής παιδείας και την καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας.

Στην Κεντρική Ευρώπη οι Έλληνες μετανάστευσαν λίγο αργότερα, τον 17ο αιώνα. Οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης δέχτηκαν την περίοδο αυτή Έλληνες εμπόρους οι οποίοι ακολουθούσαν τα καραβάνια που μετέφεραν εμπορεύματα. Οι πιο σημαντικές ελληνικές παροικίες στις χώρες αυτές ήταν αυτές της Βιέννης και της Τεργέστης. Ιδιαίτερα η Βιέννη έγινε ένα σημαντικό κέντρο του τότε απόδημου ελληνισμού. Από τα ελληνικά τυπογραφεία της τυπώθηκαν πολλά βιβλία και εκεί εκδόθηκε το 1791 η πρώτη ελληνική εφημερίδα με το όνομα Εφημερίδα. Στη Βιέννη επίσης τύπωσε τα έργα του ο Ρήγας Φεραίος. Εκεί επίσης εκδόθηκαν τα πρώτα ελληνικά φιλολογικά περιοδικά.

Βιβλίο βαπτίσεων από την Ελληνική Κοινότητα Βενετίας, 1655-1701.

Μαθητικό βιβλίο που τυπώθηκε στην Πίζα της Ιταλίας το 1831.

Ελληνικά σύμβολα παραδίδονται σε τελετές στη Βιέννη

Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ του μεγάλου οραματιστή, πρόδρομου και εθνομάρτυρα Ρήγα Φεραίου κοσμεί από σήμερα το ιστορικό «Γκρίκενμπαϊσλ», την Ταβερνούλα των Ελλήνων - που η παράδοση θέλει ως μέρος συνάντησης των Ελλήνων της Βιέννης ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα - πλάι στον ελληνορθόδοξο καθεδρικό ναό της Αγίας Τριάδας και στην αρχή της Οδού Ελλήνων στο κέντρο της αυστριακής πρωτεύουσας.

Σε ειδική τελετή παρουσία των πρέσβων της Ελλάδας Θεόδωρου Σωτηρόπουλου και της Κύπρου Κορνήλιου Κορνηλίου, και του Μητροπολίτη Αυστρίας-Εξάρχου Ουγγαρίας και Μεσευρώπης κ. Μιχαήλ, έγινε η παράδοση στους σημερινούς ιδιοκτήτες της Ταβερνούλας των Ελλήνων της προσωπογραφίας του Ρήγα Φεραίου, η οποία αναρτήθηκε στη συνέχεια στον τοίχο της αίθουσας όπου για σχεδόν δύο αιώνες συγκεντρώνονταν οι Έλληνες έμποροι.

Πρόκειται για αντίγραφο της προσωπογραφίας του Ρήγα Φεραίου, έργο του 1862 του Διονυσίου Τσώκου, το οποίο βρίσκεται στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο που στεγάζεται στην Παλιά Βουλή στην Αθήνα.

Το αντίγραφο που κοσμεί πλέον την αίθουσα των Ελλήνων εμπόρων στο «Γκρίκενμπαϊσλ» της Βιέννης, φιλοτεχνήθηκε ειδικά έπειτα από πρωτοβουλία του Γραφείου Τύπου και Επικοινωνίας της πρεσβείας μας στην Αυστρία και ενέργειες του διευθυντή του Παντελή Παντελούρη.

Χαρακτηριστικό της Ταβερνούλας των Ελλήνων είναι ο πυργίσκος της που αποτελεί τμήμα του παλιού Τείχους της Βιέννης το οποίο χρονολογείται από το 1200, ενώ τα θεμέλιά του ανάγονται στη ρωμαϊκή εποχή. Η Ταβερνούλα πρωτοαναφέρεται στα 1447, ενώ την προσωνομμία «των Ελλήνων» πρέπει να απέκτησε στις αρχές του 19ου αιώνα, λόγω του ότι βρίσκεται στη Συνοικία των Ελλήνων και ήταν το στέκι των Ελλήνων εμπόρων αλλά και τόπος συνάντησης πολλών γνωστών καλλιτεχνών, διανοουμένων και πολιτικών όπως Μπετόβεν, Σούμπερτ, Στράους, Μπραμς, Βάλντιμουλερ, Μαρκ Τουέν και Γκρίλπαρτσερ.

Σε άλλη τελετή που ακολούθησε στους χώρους του Γραφείου Τύπου και Επικοινωνίας στη Βιέννη, παρουσία του Ελληνα πρέσβη στην Αυστρία Θεόδωρου Σωτηρόπουλου, έγινε η παράδοση δύο ελληνικών σημαιών παρελάσεων στα διοικητικά συμβούλια της Ομοσπονδίας Ελληνικών Συλλόγων Αυστρίας και του Συλλόγου Ελλήνων Φοιτητών και Επιστημόνων Βιέννης, αντίστοιχα, οι οποίες υπήρξαν προσφορά προς τους δύο ομογενειακούς αυτούς φορείς από τη Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης.

Η Καθημερινή
www.kathimerini.gr

Οι Έλληνες στις παρευξείνιες χώρες και στη Ρωσία

Σημαντικές ήταν επίσης οι ελληνικές παροικίες στις παρευξείνιες χώρες, στη Ρωσία, τη Γεωργία, την Αρμενία, την Ουκρανία και φυσικά τη Ρουμανία. Μεγάλο μέρος των Ελλήνων στις χώρες αυτές προήλθε από τους Ποντίους που υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν την περιοχή του Πόντου, όσοι επέζησαν της γενοκτονίας, με την ίδρυση του τουρκικού εθνικού κράτους το 1922. Πολλοί όμως Πόντιοι είχαν εγκατασταθεί πολύ νωρίτερα στην τσαρική Ρωσία είτε λόγω διωγμών είτε γιατί βρήκαν καλύτερες συνθήκες ζωής στη Ρωσία. Έτσι αναφέρεται ότι χιλιάδες Έλληνες της περιοχής του Πόντου διέφυγαν ήδη στη Ρωσία μετά τη πτώση της Τραπεζούντας το 1461.

Εξάλλου η παρουσία των Ελλήνων στις παρευξείνιες χώρες χάνεται στην αρχαιότητα μέσα στην ελληνική μυθολογία με τον Προμηθέα δεσμώτη στον Καύκασο αλλά και στους Αργοναύτες του Ιάσονα στη μακρινή Κολχίδα. Αργότερα έχουμε τις ιστορικές μαρτυρίες της ίδρυσης στην περιοχή δεκάδων ελληνικών αποικιών. Για παράδειγμα ο Ξενοφών στο έργο του *Ανάβαση* αναφέρεται στην ύπαρξη ελληνικών πόλεων στην περιοχή. Η ελληνική παρουσία συνεχίζεται και στη βυζαντινή εποχή και την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας ο Καύκασος, η Γεωργία, η Νότια Ρωσία, η Μεσημβρινή Ρωσία, οι παραδουνάβιες ηγεμονίες και η περιοχή της Μαύρης Θάλασσας έγιναν το καταφύγιο των Ποντίων. Αναφέρε-

Οι ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας Νικόλαος Σκουφάς από την Άρτα (1779-1718), Αθανάσιος Τσακάλωφ από τα Ιωάννινα (1788-1851), και ο Εμμανουήλ Ξάνθος από την Πάτμο (1772-1851).

ται ότι η μεγαλύτερη μετοικεσία Ποντίων στη Ρωσία έγινε μετά το ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1876. Συνήθως οι Πόντιοι έβλεπαν με συμπάθεια τους Ρώσους και γι'αυτό κάθε φορά που τελείωνε ένας πόλεμος ανάμεσα στους Ρώσους και τους Οθωμανούς ακολουθούσαν μεγάλες διώξεις Ποντίων από τους Τούρκους.

Στη Ρωσία όμως βρέθηκαν και πολλοί άλλοι Έλληνες εκτός από τους Πόντιους. Ήταν κυρίως έμποροι, οι περισσότεροι καταγόμενοι από τα νησιά και από την ηπειρωτική Ελλάδα. Είναι γνωστό πως την περίοδο της τουρκοκρατίας οι Έλληνες προσέβλεπαν πάντα στη βοήθεια των Ρώσων, κυρίως επειδή ήταν κι αυτοί χριστιανοί ορθόδοξοι, για να τους βοηθήσουν να απελευθερωθούν.

Στην τσαρική Ρωσία σημαντικές είναι κυρίως οι παροικίες της Μόσχας και της Οδησού. Ιδιαίτερα η παροικία της Οδησού ήταν μια από τις πιο σημαντικές παροικίες της ελληνικής διασποράς της εποχής εκείνης. Στην Οδησό τρεις Έλληνες έμποροι, ο Νικόλαος Σκουφάς, ο Αθανάσιος Τσακάλωφ και ο

Εμμανουήλ Ξάνθος ίδρυσαν το Σεπτέμβριο του 1814 τη Φιλική Εταιρεία η οποία προετοίμασε την επανάσταση του 1821. Σήμερα η Οδησός ανήκει στην Ουκρανία.

Από τον ελληνισμό της Ρωσίας προέρχεται και ο αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας, ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, που υπηρετούσε στο ρωσικό στρατό και ήταν υπασπιστής του τσάρου Αλεξάνδρου Α'. Από τον ίδιο ελληνισμό προέρχεται επίσης ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας, ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο οποίος υπηρέτησε και υπουργός Εξωτερικών της τσαρικής Ρωσίας.

Την περίοδο της Σοβιετικής Ένωσης τόσο οι Πόντιοι, όσο και οι υπόλοιποι Έλληνες, εξακολούθησαν να ζουν στη μεγάλη αυτή χώρα. Πολλοί όμως είτε επέστρεψαν στην Ελλάδα, είτε μετανάστευσαν σε διάφορες γωνιές της γης. Η επιστροφή προς την Ελλάδα θα συνεχιστεί και μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1989. Ειδικά οι Πόντιοι μετά τις διώξεις που υπέστησαν στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου στην περιοχή του Πόντου, όσοι δεν κατέφυγαν στη Ρωσία, σκορπίστηκαν στην Ευρώπη, τη Βόρεια και τη Νότια Αμερική. Θα δημιουργηθεί έτσι η ποντιακή διασπορά, η οποία θα ενισχυθεί αργότερα με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης.

Αλέξανδρος Υψηλάντης.
(1792-1828).

Ιωάννης Καποδίστριας.
(Κέρκυρα 1776-Ναύπλιο 1831).

Οι Έλληνες της Ρωσίας

Υπολογίστηκε ότι οι Έλληνες της Ρωσίας ήταν το 1920, 800 χιλιάδες (οι περισσότεροι εγκατεστημένοι εκεί από πολύ παλιά). Οι παλιοί αυτοί άποικοι, συγκεντρωμένοι κυρίως στην ενδοχώρα της Ουκρανίας καθώς και στις περιοχές του Καυκάσου και της Γεωργίας, είχαν σχετικά «εκρωσισθεί» και ασχολούνταν στην πλειοψηφία τους με τη γεωργία. Διατηρούσαν όμως περιορισμένες σχέσεις με τις ανθούσες και συμπαγείς κοινότητες των παραλίων της Μαύρης Θάλασσας: την Οδησό, το Ταγκανρόντ (Ταϊγάνιον), τη Χερσώνα, το Νικολάιεφ, το Ροστόφ, το Κάρς, ή τη Μαριανούπολη (που το 1881 είχε 18 χιλιάδες Έλληνες κατοίκους), και με άλλα αστικά κέντρα που ως τα μέσα του 19ου αιώνα κυριαρχούνταν από Έλληνες.

Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, *Εξάρτηση και Αναπαραγωγή*, Αθήνα, Εκδόσεις Θεμέλιο, 1977, σελ. 295.

Οι Έλληνες της Αιγύπτου

Από την ιστορία γνωρίζουμε για την παρουσία των Ελλήνων σ' αυτή τη χώρα ήδη από την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Η Αλεξάνδρεια, η μεγάλη αυτή μητρόπολη του ελληνισμού στην ελληνιστική περίοδο, θα εξακολουθήσει να είναι κέντρο του ελληνικού πολιτισμού και των ελληνικών γραμμάτων και στα νεότερα χρόνια. Το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας έγινε από τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους το κέντρο γύρω από το οποίο διατηρήθηκαν ομάδες Ελλήνων κατά τον 16ο, 17ο και τον 18ο αιώνα. Από τις αρχές όμως του 19ου αιώνα πολλοί Έλληνες μεταναστεύουν στην Αίγυπτο, προερχόμενοι τόσο από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, όσο και από το ελληνικό κράτος που είχε στο μεταξύ δημιουργηθεί. Δημιουργούνται έτσι σιγά-σιγά μεγάλες ελληνικές παροικίες στην Αλεξάνδρεια και στο Κάιρο αλλά και μικρότερες σε άλλες αιγυπτιακές πόλεις. Η ακμή των παροικιών αυτών τοποθετείται στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου. Μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι παροικίες αυτές παραμένουν ακόμη ζωντανές, πλούσιες και με ιδιαίτερη ακμή στα γράμματα και τις τέχνες. Από το 1950 και μετά, με τις νέες πολιτικές συνθήκες στη χώρα αυτή, αρχίζει η υποχώρησή τους. Σταδιακά οι Έλληνες της Αιγύπτου μεταναστεύουν είτε στην Ελλάδα, είτε στην Ευρώπη, είτε στη Βόρεια Αμερική και την Αυστραλία. Σήμερα βρίσκουμε κοινότητες Αιγυπτιωτών Ελλήνων στις ΗΠΑ, στον Καναδά και στην Αυστραλία. Η Αλεξάνδρεια ήταν σχεδόν για ένα αιώνα κέντρο των ελληνικών γραμμάτων. Εκεί γεννήθηκε και δημιούργησε το έργο του ο Κωνσταντίνος Καβάφης, ένας από τους μεγαλύτερους νεοέλληνες ποιητές και

Η Μελαχροίνιος Σχολή της Ελληνικής Κοινότητας Καΐρου, 1941.

σήμερα με παγκόσμια φήμη. Από τον ελληνισμό της Αιγύπτου προέρχονται επίσης ο πεζογράφος Στρατής Τσίρκας, ο ποιητής Γλαύκος Αλιθέρης, ο πεζογράφος Νίκος Νικολαΐδης (ο Κύπριος) και οι συνθέτες Γιάννης Χρήστου και Μάνος Λοΐζος. Υπολογίζεται ότι στα ελληνικά τυπογραφεία της Αιγύπτου τυπώθηκαν περισσότερα από 4 χιλιάδες βιβλία, παραγωγή Ελλήνων λογοτεχνών. Επίσης επί έναν αιώνα (μέσα 19ου και μέχρι τη δεκαετία του 1970) κυκλοφόρησαν στην Αίγυπτο 400 περίπου περιοδικά και εφημερίδες στην ελληνική γλώσσα. Από την Αίγυπτο έχουμε επίσης μεγάλους Έλληνες ευεργέτες όπως ο Εμμανουήλ Μπενάκης και ο Γεώργιος Αβέρωφ. Στην Αλεξάνδρεια και στο Κάιρο κυκλοφορούσαν ημερήσιες ελληνικές εφημερίδες όπως *Ο Ταχυδρόμος* και *Το Φως*. Σημαντικά ήταν επίσης και τα λογοτεχνικά περιοδικά των Ελλήνων της Αιγύπτου, όπως *Η Νέα Ζωή* και η *Αλεξανδρινή Τέχνη*.

Το Αβερώφειο Παρθεναγωγείο της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξάνδρειας, όπου στεγάζεται σήμερα το Ελληνικό Εμπορικό Επιμελητήριο Αλεξανδρείας.

Το Ελληνικό Νοσοκομείο «Θεοχάρης Κότσικας» της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας.

Κι αποχαιρέτα την Αλεξάνδρεια...

Όσοι εζήσανε στην Αίγυπτο τη γοητεία μιας χαμένης πια εποχής, γνωρίζουν καλά ότι η ζωή συνεχίζεται, βλέπει μπροστά, δε στρέφει πίσω. Η Αλεξάνδρεια, δεν είναι πια «πανελλήνια κορυφή», η κατάσπαρτη ελληνισμό νειλοχώρα, δεν είναι πια παρά θρύλος. Κι όπως η ψυχή, αφιερώνει σε μνημόσυνα και κάποιες στιγμές, καρδιά και νους αισθάνονται την ανάγκη της αναδρομής στα περασμένα. Δεν είναι αδυναμία. Είναι δύναμη. Μια ικανότητα ιερή ν' αναβιώνεις το παρελθόν, να ξαναζεις τις στιγμές και να τις χαίρεσαι κι όταν ακόμη σου προσφέρανε, στερνά, πικρία. Συγχέονται μέσα σου οι εποχές, πατάς στη σάκκη των προγόνων, δρασκελάς το κλειστό κατώφλι του σχολείου π' αντιλαλεί ακόμα τις φωνές των παιδιών της ράτσας σου, μελαγχολείς, ρεμβάζεις, ονειροπολείς, χαμογελάς, δακρύζεις ίσως. Κι έπειτα αφήνεις πάλι τη ζωή να συνεχίσει το δρόμο της, ξαναγυρίζεις στην αναγκαιότητα του παρόντος, ασχολείσαι με τ'άλλα...

Μανώλης Γιαλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*,
Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2006, σελ. 692.

Το σαλόνι στην οικία του Κ. Π. Καβάφη.

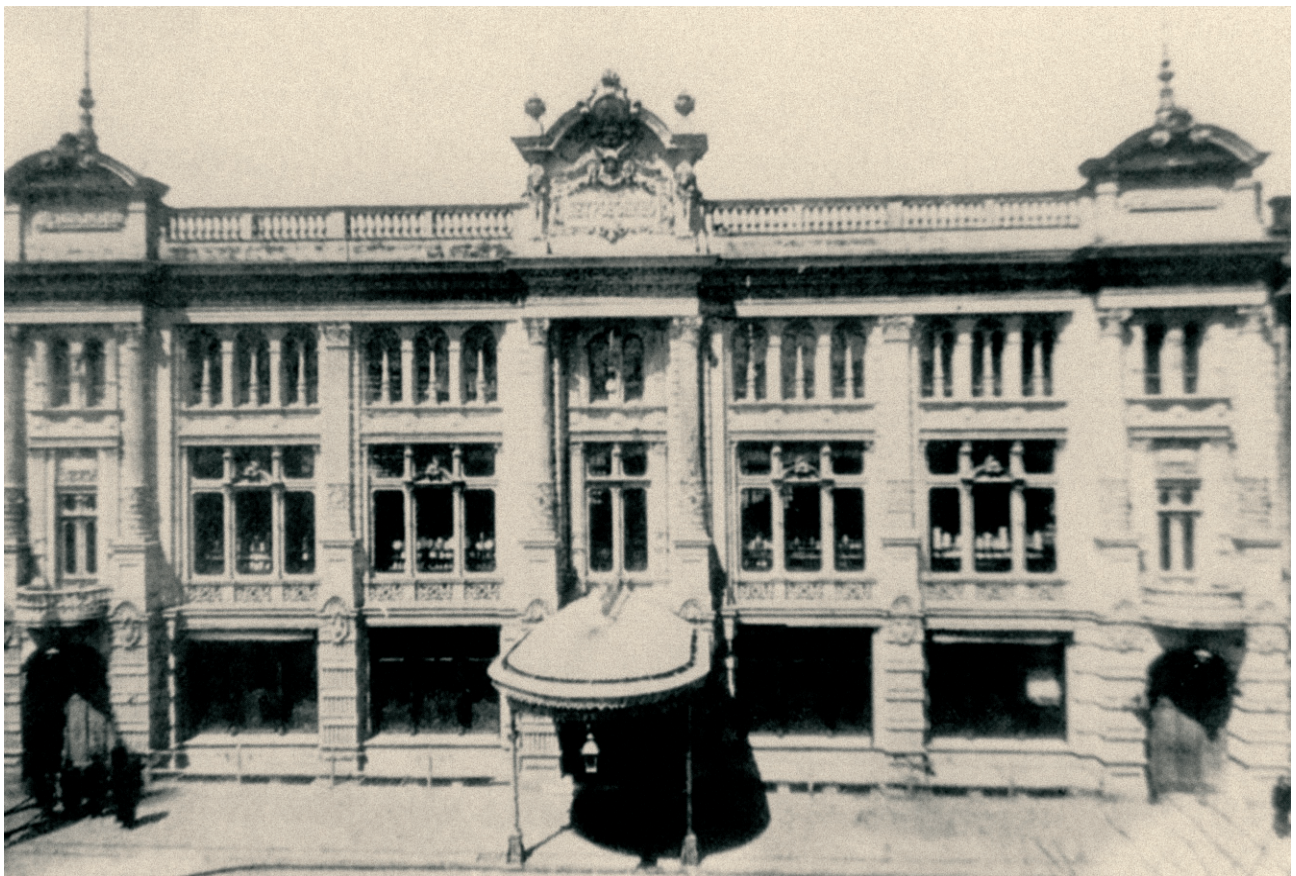
Η οικία του Κ. Π. Καβάφη, στο δεύτερο όροφο, όπως φαίνεται από την αυλή του παλιού ελληνικού Νοσοκομείου.

Η Οδησός των Ελλήνων

Η Οδησός, στην οποία αναφερθήκαμε παραπάνω, κτίστηκε μετά το Β' Ρωσοτουρικό πόλεμο (1787-1792) στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας που έγινε τμήμα της Ρωσίας με τη Συνθήκη του Ιασίου. Το 1794 μπήκε ο θεμέλιος λίθος δύο ορθόδοξων εκκλησιών, του Αγίου Νικολάου και της Αγίας Αικατερίνης. Στη νέα πόλη δίνεται το ελληνικό όνομα Οδησός. Η Μεγάλη Αικατερίνη, η τσαρίνα της Ρωσίας, επιδιώκει έτσι να αποκτήσει ένα σημαντικό λιμάνι στον Εύξεινο Πόντο. Με διαταγή της, στις 19 Απριλίου 1795, παραχωρούνται εκτάσεις γης σε Έλληνες που είχαν καταφύγει στη Νότια Ρωσία μετά την εξέγερσή τους στην Πελοπόννησο, γνωστή με το όνομα Ορλοφικά, από το όνομα του Ρώσου στρατηγού Ορλώφ. Με γρήγορους ρυθμούς η περιοχή μεταμορφώθηκε σε ένα σημαντικό κέντρο λόγω του εμπορίου σιταριού που από το λιμάνι της διοχετεύεται στις ερωπαϊκές αγορές. Γίνεται μία πολιτεία πολυεθνική και κοσμοπολίτικη.

Η ελληνική εκκλησία της Αγίας Τριάδος στην Οδησό.

Ελληνικό πολυκατάστημα στην Οδησό. Είναι το πολυκατάστημα Πετροκόκκινου στην Ελληνική Οδό αρ. 28.

Η πόλη θα παραμείνει ισχυρό οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο μέχρι την Οκτωβριανή επανάσταση του 1917.

Η Οδησός συνδέθηκε με την Ελλάδα και την ιστορία της ίσως όσο καμιά άλλη εστία των Ελλήνων στη διασπορά. Εκεί ιδρύθηκε, όπως αναφέραμε, η Φιλική Εταιρεία που προετοίμασε τον αγώνα για την ανεξαρτησία της Ελλάδας. Με την πόλη αυτή συνδέονται επίσης σημαντικές προσωπικότητες του ελληνισμού της διασποράς που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην πορεία της Ελλάδας τον 19ο αιώνα. Εκτός από τους ιδρυτές της φιλικής Εταιρείας με την πόλη συνδέθηκαν ο Αλέξανδρος Υψηλάντης που ανέλαβε την αρχηγία της Εταιρείας και πολλοί πλούσιοι Έλληνες που αναδείχτηκαν ευεργέτες του ελληνικού έθνους. Ο πιο σημαντικός από αυτούς ήταν ο Γρηγόριος Μαρασλής που γεννήθηκε στην Οδησό το 1831.

Διετέλεσε δήμαρχος της Οδησού από το 1878 έως το 1894. Έκανε πολλές δωρεές στην Ελλάδα αλλά και στην Ελληνική Κοινότητα της Οδησού. Πολλά ιδρύματα στην Ελλάδα πήραν το όνομά του. Ένα απ' αυτά ήταν και η Μαρσλειος Παιδαγωγική Ακαδημία.

Με την Οδησό συνδέθηκαν όμως και σημαντικοί πνευματικοί άνθρωποι. Ανάμεσά τους ο ιστορικός Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος που είχε καταφύγει εκεί από την Κωνσταντινούπολη μικρό παιδί, αφού οι Τούρκοι είχαν κρεμάσει τον πατέρα του. Ο Παπαρρηγόπουλος σπούδασε στο γαλλικό λύκειο της Οδησού.

Στην Οδησό κατέφυγε σε νεαρή ηλικία πρόσφυγας από την Κωνσταντινούπολη και ο ποιητής Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής. Εκεί επίσης κατέφυγε για κάποιο διάστημα η οικογένεια του Δημήτρη Βικέλα. Επίσης, από την Οδησό κατάγεται, από την πλευρά της μητέρας του, ο Γιάννης Ψυχάρης που έγινε καθηγητής στη Σχολή Ανατολικών Γλωσσών του Παρισιού και είναι γνωστός ως ένθερμος υποστηρικτής της δημοτικής γλώσσας.

Ακόμη και σήμερα σώζονται στην Οδησό μεγαλοπρεπή κτίρια που ανήκαν κάποτε στους Έλληνες. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού ίδρυσε το πρώτο παράρτημά του στην Οδησό με στόχο την ελληνική πολιτιστική παρέμβαση στην παρευξείνια αυτή περιοχή.

Ο εθνικός ευεργέτης Γρηγόριος Μαρασλής (1831-1907).

Μέγαρα ελληνικής ιδιοκτησίας στην Οδησό.

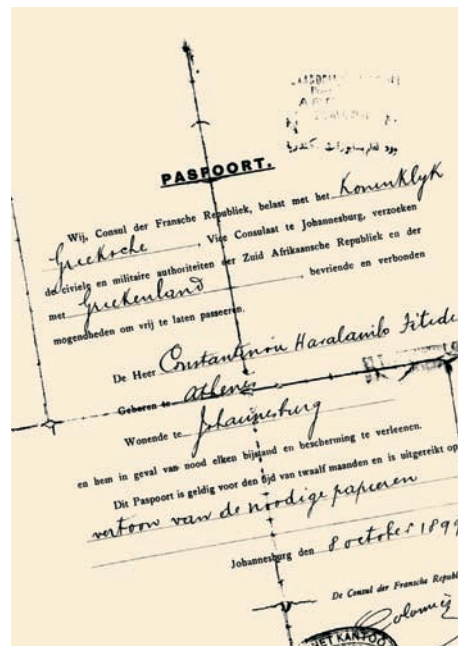
1.2 Μεταναστευτικές παροικίες

Οι πρώτοι μετανάστες στις Ηνωμένες Πολιτείες, τον Καναδά, την Αυστραλία, και την Αφρική

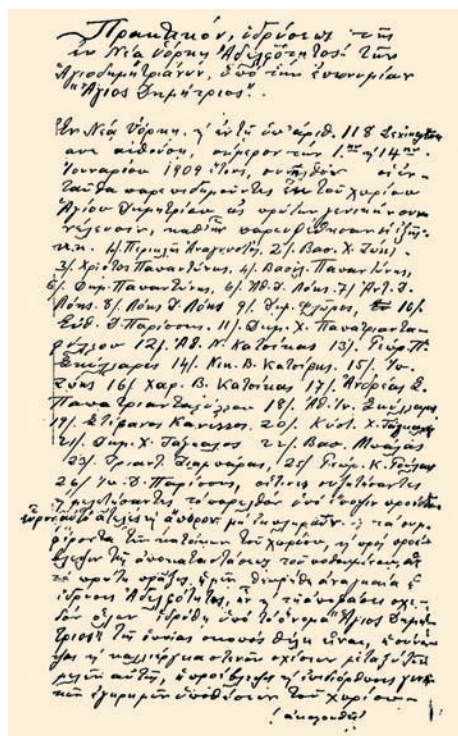
Οι πρώτοι Έλληνες έφτασαν στην Αμερική το 1768, στη Φλώριδα, σε μια περιοχή που την ονόμασαν Νέα Σμύρνη. Περισσότερα όμως ξέρουμε για τους πρώτους Έλληνες που έφτασαν στην Αμερική μετά τα μέσα του 19ου αιώνα. Λίγο αργότερα στα τέλη του 19ου αιώνα Έλληνες μεταναστεύουν επίσης στον Καναδά και την Αυστραλία. Ο αριθμός των Ελλήνων μεταναστών αυξάνεται από τις αρχές του 20ου αιώνα. Δημιουργούνται έτσι οργανωμένες παροικίες στις ΗΠΑ, την Αυστραλία και τον Καναδά. Ο μεγαλύτερος αριθμός μεταναστών κατευθύνεται στις Ηνωμένες Πολιτείες. Στον Καναδά και την Αυστραλία ο αριθμός των Ελλήνων προπολεμικά παραμένει μικρός.

Στην Αφρική οι πρώτοι Έλληνες φτάνουν στα τέλη του 19ου αιώνα. Φαίνεται ότι συγκεντρώθηκαν στο Κέϊπ Τάουν της Νοτίου Αφρικής. Το μεταναστευτικό ρεύμα προς την Αφρική αυξάνεται από τις αρχές του 20ου αιώνα. Διαφορετική είναι η περίπτωση των Ελλήνων της Αιγύπτου, οι κοινότητες των οποίων ακμάζουν ήδη, όπως το αναφέραμε, όλο το 19ο αιώνα. Αν και υπάρχουν διασκορπισμένοι Έλληνες σε διάφορες περιοχές της Αφρικής από τις αρχές του 20ου αιώνα, οργανωμένη παροικιακή ζωή για την περίοδο αυτή υπάρχει μονάχα στη Νότια Αφρική, και φυσικά στην Αίγυπτο.

Στην Αυστραλία, τον Καναδά και τη Νότια Αφρική οργανωμένη παροικιακή ζωή παρουσιάζεται στις αρχές του 20ου αιώνα. Στην Αμερική έχουμε ίχνη παροικιακής ζωής ακόμη και νωρίτερα και αυτό γιατί υπήρξε μεγαλύτερος αριθμός Ελλήνων στις ΗΠΑ από τον 19ο αιώνα. Ακόμη και στην Αυστραλία οι δύο μεγάλες Κοινότητες, η Ελληνική Κοινότητα Μελβούρνης και Βικτώριας, και η Ελληνική Ορθόδοξη Κοινότητα της Νέας Νότιας Ουαλίας, ιδρύθηκαν στα τέλη του 19ου αιώνα, το 1897 η πρώτη και το 1898 η δεύτερη.

Το διαβατήριο του Κωνσταντίνου Χαράλαμπους Φοιτίδη, Έλληνα της Νότιας Αφρικής, που εκδόθηκε στις 8 Οκτωβρίου 1899. Γραμμένο στα Ολλανδικά, εκδόθηκε από το Προξενείο της Ολλανδίας στο Γιοχάνεσμπουργκ.

Το πρακτικό ίδρυσης της Αδελφότητας των «Αγιοδημητριάδων», Νέα Υόρκη, Ιανουάριος 1909.